

ZWARTBOEK

‘Voor de zondaars zijn alle dingen zondig; maar voor de
rechtvaardigen zijn alle dingen rechtvaardig en juist.’

JAMES HOGG

The Private Memoirs and Confessions of a Justified Sinner

Dankbetuiging

De schrijver wil zijn erkentelijkheid uitdrukken voor de steun van de Chandler-Fulbright Award bij het schrijven van dit boek.

Zwartboek (The Black Book)

Ergens in *Zwartboek* verwijs ik naar een stad in de vs die Bar Harbor wordt genoemd. De verwijzing mag vluchtig zijn, maar die brengt me in herinnering dat ik vooral tijdens mijn verblijf in Noord-Amerika aan de opzet van dit boek heb gewerkt. In het jaar 1992 gebeurden er voor mij twee gedenkwaardige dingen: in februari werd mijn zoon Jack geboren, en op de kop af drie maanden later vertrok ons gezin naar de vs voor een onvergetelijk verblijf van een halfjaar, mogelijk gemaakt door de beroemdste crimeschrijver van Amerika: Raymond Chandler.

Even terug naar het begin van de zomer die eraan voorafging. Er wordt een brief bezorgd bij onze stoffige boerderij in Zuidwest-Frankrijk. We wonen daar net iets meer dan een jaar – vluchtelingen uit zakelijk Londen – en het huis begint vorm te krijgen. Ik heb me slechts een keer of vijf bijna om het leven gebracht door van daken af te vallen en met een kettingzaag uit te schieten. Ik heb mezelf zowat geëlektrocuteerd bij het opnieuw bedraden van het elektriciteitsnet en ben met een onkruidmaaiër tussen de braamstruiken beland, waarbij mijn gezicht min of meer ontveld werd. Maar het huis heeft nu plafonds en een bad, en een zeer eenvoudige verwarming. De kapotte ramen zijn vervangen en de houtworm is aangepakt. We hebben zelfs een bank, dus we hoeven 's avonds niet langer de achterbank uit de Citroën te halen en naar de huiskamer te sjouwen.

We verdienen een verzetje.

Dat kwam – in zekere zin – in de vorm van die brief, waarin stond dat ik de Chandler-Fulbright Fellowship voor detectives had gewonnen. De beloning was een smak geld (uit de nalatenschap van Raymond Chandler), met de bepaling dat het moest worden besteed aan een verblijf van een halfjaar in de Verenigde Staten. Dat vond ik prima. Ik liet mijn vrouw Miranda de brief zien, en zij liet mij op haar beurt een kartonnen stripje zien

en vroeg me of ik vond dat het topje ervan een blauwe kleur had. Ik dacht dat dat zo was, en zij zei dat ze dacht dat ze zwanger was. En zo gebeurde het dat mijn kortstondige droom over een van drugs en drank vergezeld gaande autorit dwars door Amerika vervangen werd door iets dat veel heilzamer was. In mei 1992, toen Jack drie maanden oud was (de minimumleeftijd waarop British Airways hem wilde vervoeren), vertrokken we naar Seattle. We hadden daar vrienden die ons de tijd en de ruimte gaven om te acclimatiseren. Met de aankoop van een vw camper uit 1969 waren we ten slotte klaar om een tocht te gaan maken die vijf maanden zou duren en nog eens 24.000 kilometer aan de dolgedraaide kilometerteller van de vw zou toevoegen.

Tijdens die reis door de vs (en gedeelten van Canada) begon ik over mijn volgende Rebus-boek na te denken. *Zwartboek* was het resultaat. In dit boek komt een restaurant voor met Elvis als thema, gesitueerd in de buurt van Haymarket Station in Edinburgh. De zaak waarop dit fictieve restaurant was geënt, trof ik in een achterafstraatje in New Orleans aan. Het was een obscure kroeg, maar het thema beviel me, en ik had veel plezier met het bedenken van menu's als de 'Love Me Tenderloin'.

Bovendien had ik tijdens deze reis gelegenheid veel over de reeks na te denken. Ik was er ondertussen van overtuigd dat het een reeks wás en dat ik er veranderingen in wilde aanbrengen. Aan het eind van de eraan voorafgaande Rebus-roman *Ontmaskering* liet ik het fictieve politiebureau waar mijn held vanaf het eerste boek werkte in vlammen opgaan. In *Zwartboek* bracht ik Rebus naar een werkelijk bestaand bureau in St Leonard's Street. Ook noemde ik voor het eerst de straat waar hij woonde – een echte straat – en ik voerde hem naar het echte mortuarium van Edinburgh.

Ik had ook iets over efficiëntie geleerd. Als er behoefte was aan een bepaald personage in het verhaal en als zo'n personage in een van de vorige boeken al was gebruikt, waarom zou ik dat dan niet weer tot leven brengen in plaats van me in te spannen een totaal nieuw uit te vinden? Om die reden keren personages als Matthew Vanderhyde en Jack Morton terug in Rebus' leven. Zijn broer Michael duikt weer op en logeert in Rebus' flat wan-

neer hij zelf bij dr. Patience Aitken is ingetrokken. Ook was er ruimte voor een nieuw personage, een tegenhanger van Rebus: rechercheur Siobhan Clarke. Rebus had al een soort gabber gevonden in brigadier Brian Holmes; Siobhan kwam het boek binnen als zomaar een van Rebus' collega's en iemand die goed zou kunnen functioneren naast Holmes. Maar tegen het eind van het verhaal had ze Holmes verdrongen, alleen vanwege de pure kracht van het personage. Ik had in haar de perfecte collega voor Rebus gevonden, iemand die hem respecteerde, maar die ook woedend kon worden wanneer hij zich niet aan de regels hield. Iemand die vertrouwen in hun capaciteiten had en hun werk zo goed mogelijk wilde doen. Het lag niet in Siobhans aard gewoon 'de zoveelste collega' te worden; ze leek totaal andere ideeën te hebben.

In een eerder boek had zich al een ander soort tegenhanger voor Rebus aangediend: Morris Gerald Cafferty – Big Ger – de belangrijkste gangster van Edinburgh. In *Hand & Tand* was hij geïntroduceerd, in *Zwartboek* zou hij volledig gestalte krijgen als de belichaming van morele en geestelijke verwording. Hij zou pas halverwege het verhaal verschijnen, maar het effect was angstaanjagend. Wat mij het meest intrigeert in Cafferty is de ambiguïteit die hij met zich meebrengt. Hij lijkt in sommige opzichten veel op Rebus, iets wat hij wel kan erkennen maar wat Rebus nooit zal doen. Beide mannen worden snel ouder en haten het dat het landschap zo verandert. Ze doen mij denken aan Kaïn en Abel, of de twee kanten van een munt.

Of aan Jekyll en Hyde.

In vorige boeken had ik overvloedig gebruikgemaakt van het duistere meesterwerk van Robert Louis Stevenson. Ik was zelfs zo ver gegaan een woordgrapje te maken in de titel van een Rebusboek (*Hide and Seek*) met de naam Hyde. Maar ondertussen ben ik gaan inzien dat *Zwartboek* meer dank verschuldigd is aan een ander Schots griezelverhaal: 'Confessions of a Justified Sinner' van James Hogg. In dat boek wordt een onschuldige overgehaald, omgepraat, psychisch geterroriseerd en daarmee aangezet tot het plegen van een moord. Is zijn kwelgeest de duivel of een wrede en sluwe psychopaat? Misschien is de stem van het kwaad die van hemzelf, is het het geraaskal van een 'beze-

ten' man. Dat vraagstuk wordt nergens opgelost; het wordt aan de lezer overgelaten.

Ik laat het aan de lezers van *Zwartboek* over te beslissen hoe nauwkeurig ik mijn voorganger heb gevolgd.

Ten slotte: vergeet niet dat *lum* het Schotse woord voor schoorsteen is. Je zult er een van mijn favoriete woordspelingen in het boek beter door begrijpen.

PROLOG

Ze zaten die ochtend vroeg met z'n tweeën in de bestelauto, met de lichten aan om de mist te bestrijden die van de Noordzee landinwaarts dreef. Die mist was dik en wit als rook. Ze reden voorzichtig, want ze hadden strenge instructies gekregen.

'Waarom wij?' zei de bestuurder, terwijl hij een geeuw onderdrukte. 'Wat is er mis met die andere twee?'

De passagier was een heel stuk groter dan zijn metgezel. Hoewel hij in de veertig was, had hij lang haar, geknipt in de vorm van een Duitse soldatenhelm. Hij bleef maar aan het haar aan de linkerkant van zijn hoofd trekken om dat naar beneden te houden. Maar op dit moment greep hij naar de zijkanten van zijn stoel. Hij hield niet van de manier waarop de bestuurder zijn ogen dichtkneep bij elke, veel te vaak voorkomende, geeuw. De passagier was geen prater, maar misschien kon praten de bestuurder wakker houden.

'Het is maar tijdelijk,' zei hij. 'Trouwens, het is geen dagelijkse klus.'

'God zij dank niet.' De bestuurder sloot zijn ogen weer en geeuwde. De wagen gleed naar de grasrand van de weg.

'Zal ik rijden?' vroeg de passagier. Toen lachte hij. 'Je kunt altijd achterin een dutje gaan doen.'

'Heel leuk. Dat komt er ook nog bij, Jimmy, die stánk!'

'Vlees gaat altijd ruiken na een tijdje.'

'Jij hebt ook overal een antwoord op, hè?'

'Ja.'

'Zijn we er bijna?'

'Ik dacht dat jij de weg wist.'

'Op de hoofdwegen wel. Maar met die mist...'

'Als we boven op de kust zitten, kan het niet ver zijn.' De passagier dacht ook: als we boven op de kust zitten en er slippen twee wielen over de rand, dan liggen we vlug beneden. Het was

niet alleen dat wat hem zenuwachtig maakte. Ze hadden nooit eerder gebruik gemaakt van de oostkust, maar er werd nu aan de westkust te veel opgelet. Dus het was een onbekende route, en dát maakte hem zenuwachtig.

‘Daar staat een verkeersbord.’ Ze remden om door de mist te turen. ‘Volgende afslag rechts.’ De bestuurder hobbelde weer verder. Hij gaf richting aan en reed door een openstaand ijzeren hek met een hangslot. ‘Als dat hek nou eens gesloten was geweest?’ merkte hij op.

‘Ik heb tangen achterin.’

‘Overal een antwoord op.’

Ze reden een kleine met grind bedekte parkeerplaats op. Hoewel ze ze niet konden zien, stonden er aan de rand houten tafels en banken, waar dagjesmensen ’s zondags konden picknicken en tegen de muggen konden vechten. De plek was populair vanwege het uitzicht, een ononderbroken horizon van zee en lucht. Toen ze hun deuren openden, roken en hoorden ze de zee. Meeuwen vlogen al krijsend boven hen.

‘Het moet later zijn dan we dachten als die vogels al wakker zijn.’ Ze liepen naar de achterdeur van de auto en openden die. Het stonk inderdaad. Zelfs de stoïcijnse passagier trok zijn neus op en spande zich in om geen adem te halen.

‘Hoe vlugger, hoe beter,’ zei hij gehaast. Het lichaam was in twee dikke plastic vuilniszakken verpakt, waarvan de ene over het hoofd en de andere over de voeten was getrokken, zodat ze elkaar in het midden overlaptten. Ze waren met plakband en touw aan elkaar bevestigd. Er zaten ook nog een paar stenen in de zakken, waardoor het een zware en onhandige last werd. Ze droegen het zonderlinge pakket laag langs de grond, zodat het langs het natte gras streek. Hun schoenen sopten tegen de tijd dat ze het bord passeerden, dat waarschuwde tegen de steile rotswand voor hen. Nog moeilijker was het klimmen over het hek, ook al was dat zo gammel als wat.

‘Dat houdt nog geen klein kind tegen,’ merkte de bestuurder op. Hij hijgde, en het speeksel plakte in zijn mond.

‘Kijk maar uit,’ zei de passagier. Ze schuifelden met centimeters tegelijk voorwaarts, tot ze de rand heel duidelijk konden onderscheiden. Daar voorbij bevond zich geen land meer, alleen

maar een steile val naar de roerige zee. 'Goed,' zei hij. Zonder ceremonie smeten ze het geval in de ruimte, blij dat ze ervanaf waren. 'Laten we gaan.'

'Allemachtig, wat ruikt die lucht hier lekker.' De bestuurder haalde een heupflacon whisky uit zijn zak. Ze waren halverwege de bestelauto toen ze een auto op de weg hoorden, en het geknars van banden op grind.

'Verdomme.'

Het licht van de koplampen viel op hen toen ze bij de bestelauto kwamen.

'Kut hé, politie!' zei de bestuurder met gesmoorde stem.

'Hou je gedeisd,' waarschuwde de passagier. Zijn stem klonk kalm, maar zijn ogen priemden door de mist. Ze hoorden dat de handrem werd aangetrokken, en de deur van de auto ging open. Er verscheen een agent in uniform. Hij had een zaklantaarn in de hand. De koplampen bleven branden en de motor bleef draaien. Er zat verder niemand in de auto.

De passagier wist hoe de zaak ervoor stond. Dit was geen opzet. Waarschijnlijk kwam die smeris hier tegen het eind van zijn nachtdienst. Er zou wel een thermosfles of een deken in die auto liggen. Koffie of een dutje voordat hij zich ging afmelden.

'Môgge,' zei het uniform. Hij was niet jong en hij was niet gewend aan moeilijkheden. Een knokpartijtje op zaterdagavond misschien, of meningsverschillen tussen een paar boeren. Het was voor hem de zoveelste lange, saaie nacht geweest, weer een nacht dichterbij zijn pensioen.

'Môgge,' zei de passagier. Hij wist dat ze deze agent wel konden afschepen, als de bestuurder maar kalm bleef. Maar toen dacht hij: ik ben degene die opvalt.

'Die mist is zo dik als erwtensoep, hè?' zei de agent.

De passagier knikte.

'Daarom zijn we gestopt,' verklaarde de bestuurder. 'We vonden dat we maar beter konden wachten tot het opklaarde.'

'Heel verstandig.'

De bestuurder keek toe hoe de passagier zich naar de bestelauto wendde en de achterband aan de bestuurderskant controleerde door ertegen te schoppen. Vervolgens liep hij naar het andere achterwiel, waar hij hetzelfde deed. Hierna liet hij zich op